

**Віктор
ДОМОНТОВИЧ**

Доктор Серафікус

Дівчина
з ведмедиком

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2023

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Розділ 1

Мінливо й мляво перебігають світлі струмки по великій круглій фонтанній мушлі. Зміна білявих струмків в абстрактних арабесках тіней розбиває увагу своєю безпредметністю. Перебіг тіней, падіння бризок, плюскіт води символізують для Комахи усталений спочинок на півгодини в скверику, коли він, напрацювавшись у бібліотеці, повертається додому.

Після врочистої мовчазності бібліотеки, де лунке шепотіння й рип пера виростають у погрозу уявленої катастрофи, після книжкової тиші, коли біла одноманітність прямокутників паперу, книжок, лискованої площини стола замикає в собі обрій вражень, — зелень дерев і дитячий метушливий галас заспокоюють. Галас заспокоює тим, що дратує.

Ірця біжить, підстрибуючи, назустріч:

— Дядько Комаха прийшов. Дядько Комаха! Добридень, дядю Комахо!

Дядя Комаха обережно стискує маленьку руку, кладе свого портфеля з книжками на лавку й сідає.

— Добридень, Ірцю! Як ти себе почуваєш?

— Дякую, дядю Комахо. Гарзд. Покажи, які в тебе сьогодні книжки.

Власне, її цікавлять не книжки, а малюнки. Ірці байдуже, що дивитись, аби дивитись. Вона охоче переглядатиме й праці акад. Павлова, і рошерівський «*Mythologisches Lexikon*», і атлас мікенських розкопин, і таблиці з уламками посуду в трипільському УАН-івському збірнику, і портрет Ервіна Роде або Федора Вовка.

В Ірці досить розвинене почуття умовності, щоб на свої запитання задовольнитися з тих двох відповідей і пояснень, які вона дістає від дяді Комахи, дарма що деякі з цих відповідей межують із знущанням.

— Що це? — питає Ірця, показуючи малюнок доби палеоліту, де на камінці вирізьблено не то ведмедя з головою коняки, не то коняку з лапами ведмедя.

— Це, — пояснює Комаха з щирою й непідробленою сумлінністю людини, що звикла ніколи не зважати на аудиторію, — це рінерит з оріньякської стоянки Реб'єр.

Дівчина одриває голову від книжки, щоб подивитись, чи він жартує, чи ні. Упевнившись, що він говорить серйозно, і, мусячи п'ятерицю слиною, вона перегортає сторінки далі.

Людські постаті в тваринних машкарах, подібні на американських мавпочок з дротяними ніжками, привертають увагу Ірці. Ірця тикає брудними заслиненими пальцями, лишаючи на сторінці пляму, і питає:

— А це?

— Це малюнок на костяній тарахкалці мадленського шару з-під скелі Меж на півдні Франції. Оці-о люди танцюють святий танець сарн.

Ірця захлинається од веселого реготу.

— Які смішні! Які вони смішні! І я хочу так!

Ірця починає плигати, у стилізованій подібності відтворюючи рухи людей кам'яного віку.

Таблиці в книжках з рефлексології можуть зворушити її не менше од картин сучасних французьких та німецьких експресіоністів. Цікавість Ірчина така різноманітна й всеосяжна, що досягає ступенів мудрої й лагідної байдужості: її байдуже, що дивитись, аби дивитись. Усе вона сприймає з однаковим захопленням. Не любить Ірця лише тих книжок, де нема малюнків, ані таблиць.

Перегорнувши таку книжку з початку до кінця і ще раз розкривши її, щоб саму себе перевірити, вона розчаровано каже:

— Який ти, справді, такий, дядю Комахо!

— Який?

— А такий... — вона підшукує слова і несподівано для себе знаходить: — Такий абсолютний дивак!.. Навіщо ти носиш з собою зовсім порожні книжки?

Комаха заздрить Ірці. Після тридцятьох років усі книжки здаються прочитаними і всі продуманими. Він уже пізнав ту гірку огиду пересиченості перед книжками, отее *taedium libelli*, що з року в рік збільшується і що від нього попри всі зусилля вже ніколи не можна звільнитись, коли зникає колишня юнацька віра в книжки і марною стає надія, що якась нова книжка раптом, як виграш у лотереї, принесе несподіваний дар визволення.

Така доля кожної людини, що має справу з книжками. Книголюби, які все своє життя проводять у бібліотеках, приходять до бібліотеки з любові до книжок, щоб серед книжок загубити її. Бібліофіли, бібліологи, бібліотекарі майже ніколи не пишуть книжок. Іноді, правда, серед них можна натрапити на осіб, що з маніакальною упертістю протягом десятиліть незмінно працюють над однією якою-небудь працею, але вони ніколи її не кінчають.

Це як у шлюбі: перше почуття оджито, і від кохання лишилася тільки звичка, якої нема змоги з себе скинути. Коли й є будь-які рештки кохання, то тільки ті, що притаманні звичці. Тільки звичка, та ще млявість і байдужість не дають повстати проти колишнього кохання й обернути його в ненависть, спалити його, як Герострат спалив храм Діани Ефеської й Омар, небіж Магометів, — Олександрійську бібліотеку.

В віці, через який уже переступив Комаха, і думки, і книжки здаються такими нерадісними й безобрійними, як і дні, що їх віддано книжкам, лекціям і бібліотеці. В байдужості Комахи не лишилося вже жодної краплі цікавості. Нічого, окрім звички.

Ірцю турбує питання: «Чи буде ще раз літо?» Для неї рік — доба. Рік згодом вона зовсім не та, що рік тому. Для

Комахи дні, тижні, роки зливаються в один одноманітний плин, що в ньому тижні, місяці, навіть роки линуть і зникають непомітно. Для Ірці кожен день — відкриття нових країн і незнаних обривів. Невеличкий обшир коло неї в садку, на майдані, де вона бавиться, ховає безліч ніким не знайдених і не уловлених скарбів. Кожен новий наступний день для неї — радісний і щедрий подарунок всеблагі долі. Для Комахи день замкнено в усталений розклад незмінно в певні години і хвилини повторених вулиць, блокнотних нотаток, прочитаних лекцій, перегорнених сторінок, списаних аркушів і переглянутих студентських справ. Для Ірці день безмежно довгий. В розпорядженні Комахи є лише півгодини, коли він дозволяє собі посидіти в садку, погрітись на осінньому сонці, порозмовляти з Ірцею — єдиний його протягом дня співрозмовник, — щоб потім поспішити додому, заснути на годину і сісти ввечері знов за книжку, коректи й рукописи.

З людьми Комаха ніяковий, стриманий і мовчазний. З Ірцею він балакучий і веселий. З Ірцею він навіть жартує і бавиться, чого в інших випадках од нього аж ніяк не можна було б сподіватись.

Комаха з Ірцею приятелюють нещодавно. Яюсь, нудьгуючи в півдрімотній утомі після кількох лекцій в ІНО та сидіння над книжками, Комаха спочивав на лавочці в садку, а коло нього маненька дівчинка ліпила з землі, якої вона нашкребла на доріжці, пиріжки. Дівчинка була стандартна п'ятилітня дівчинка: огрядненька, пухка, рожева, ясноока й ясноволоса.

Десь на перехресті надривно дуділи в дудки комборбезні карасинщики, трамваї дзвеніли і гуркотіли, вози, вантажені вугіллям, здригались на бруку вулиці, хлопчики вигукували останні новини про вибори в англійський парламент, святкування МЮДу, таблиці виграшів.

Вересневе сонце гріло м'яко й лагідно. Соняшні плями тремтіли на доріжках, посипаних жорствою. Фонтан плюс-

котів, і ясні струмки перебігали на великі й круглі фонтанні мушлі. Малі діти гуляли на майданчику коло фонтану, наспівуючи, присідаючи, розкидуючи руками: «Отакий високий! Отакий широкий!» Це про пиріг... Серафікус куняв. Дівчинка коло нього копірсалася в засміченому поросі. Вона щось шепотіла, заглиблена в свої справи, відсутня для всього того, що не стосувалося до її роботи. Дівчинка сподобалася Комасі своєю серйозною уважністю. Він розглядав її згори вниз крізь лінзи своїх окулярів, але вона не звертала на нього уваги. Він не існував для неї, як не існувало й нічого довкола, окрім купки пороху та бруду, з якою вона вовтузилася.

Діти то є діти... Коли скласти пальці «козою», зробити страшні очі та погрозово приказувати: «коза-дереза, за півбока луплена», ніби й справді коза хоче рогами забодати, діти регочуться до гикавки. Спосіб бавитися з дітьми загально-вживаний і традиційний.

Щоб зав'язати знайомство з дівчинкою, Комаха скористувався з цього малооригінального, досить трафаретного звичаю: пальці, складені, ніби роги, схилена голова та приказка речитативом.

Дівчинка одступила на крок:

— Де ти навчився такого хуліганства? Я такого не люблю!

Вона була надто серйозна й надто обурена, ця поважна й незалежна п'ятилітня дівчинка, щоб Комаха не засміявся. З чемності дівчинка на його сміх відповіла посмішкою. Вона не хотіла ображати чужого дядю, що не вміє поводитися з дітьми. Вона трималася з дядею протекціонально, як старша, досвідченіша й розумніша. Такий тон і манеру в ставленні до Комахи вона засвоїла з перших же днів знайомства з ним.

На звичайне запитання, з яким годиться звернутися до малої дитини:

— Як твоє ім'я? — вона відповіла не відповіддю і не мовчанкою, крутячи пальцями кінчик фартушка й сором'язливо дивлячись убік, а запитанням від себе:

— А тебе?

А тому, що незнайомий дядя міг не зрозуміти, про що його питають, вона, уточнюючи, повторила запитання:

— Як тебе звуть?

Він відповів:

— Комаха!

Вона підвелась, відступила вбік, заклала вимазані рученята за спину, виставила наперед своє кругленьке черевце і запитала:

— Справді?

— Справді.

Дівчина замислилась. Вона повернулась до нього всім своїм тулубом і досить довго розглядала Комаху, його обличчя, вбрання, руки, довгі ноги й великі черевики. Вона обдивилася його з ніг до голови. Тоді підвела очі — такі прозорі і ясні, — ще дещо поміркувала й, прийшовши до певного логічного висновку, сказала:

— А чому ти такий дуже великий, якщо ти комаха? Адже ж комахи бувають маленькі?

Вона ще раз поглянула на нього, великого, гучноголосо-го й чудного. Надто чудного, щоб бути подібним на людину, і надто великого, щоб бути тотожним комашині. Вона шукала поєднання суперечностей, логіки в явищах, що спростовували одне одне.

Якщо цей Комаха і був людиною, то якоюсь іншою, не такою, як уся решта. Попри всю свою грузьку, тяжку масивність, він здавався абстракцією й фікцією. Швидше, справді, не людина, а похмурий гном, що живе в таємних льохах, глухих, заплутаних підземних переходах, відлюдкуватих самотніх печерах, що не звик бувати серед людей і радіти, побачивши сонце. У нього було щось од гомункулуса, колби, лабораторії, од легенди про Фауста, од планківських теорій, од химер, ілюзій, схем і формул. Ані його величезне тіло, ані його червоне, голене, подібне на шматок свіжого м'яса, обличчя не переконували в реальній правдоподібності його існування.

У Комахи була непропорційно велика голова з опукли-
нами на чолі, а на м'язистому широкому носі він, надто ко-
роткозорий, замість окулярів носив складні лінзи, що в них
світло розкладалося на геометричні блиски, на трикутники,
куби, квадрати, ніби геометризоване світло перетворюва-
лося на математичну схему. Сказати б, носив він свої важкі
лінзи не для того, щоб дивитись на світ і людей, а з навмис-
ною метою експериментувати над світлом.

Ірця оглядала, зважувала, міркувала, оцінювала і тоді,
після паузи, висловила певне гіпотетичне припущення:

— Може, ти не проста комаха, а такий великий комаши-
ний тато?

І тоді відповіла на дядине попереднє запитання:

— Мене звуть Ірка!

Але, за деякий час, внесла поправку:

— Ірусенька!

Це здавалось їй переконливіше і певніше, якимось ніжніше
й інтимніше. Очевидячки, вона дійшла висновку, що дядя,
який з нею почав розмову, заслуговує на довіру й визнання.
Можливо, вона захотіла піддобритись або виставити себе
в кращому світлі («Ірусенька, гарна дівчинка», а не так: «Ірко,
йди-но сюди!»).

— Я живу там! — сказала вона і показала пальцем на бу-
динок через вулицю за сквериком. — А де ти живеш?

— Я живу там!

Він махнув рукою в напрямі будинку, де мешкав.

— Далеко?

— Не дуже!

Наступного дня Ірця перша підійшла до Комахи, спини-
лась у кількох кроках від нього, заклала руки за спину, схи-
лила голову набік і з хвилину роздивлялась. Уважно розди-
вившись, вона запропонувала Комасі:

— Коли ти комашиний тато, то я хочу бути за комашину
маму! Ти нічого не матимеш проти?

ЗМІСТ

ДОКТОР СЕРАФІКУС.....	3
ДІВЧИНА З ВЕДМЕДИКОМ.....	137